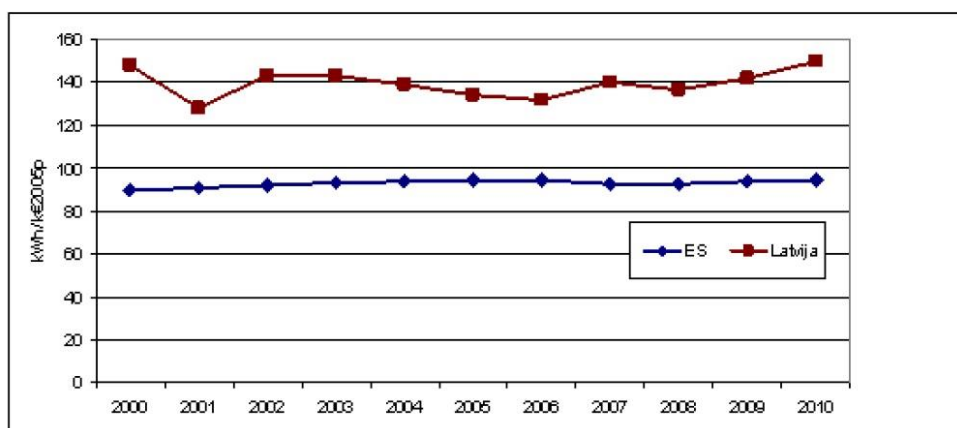

Viens no aktuālajiem tematiem Latvijā ir enerģētiskā neatkarība – īpaši, tuvojoties apkures sezonai, der aizdomāties, ka apmēram 60% no daudzdzīvokļu ēkās patērētas siltumenerģijas ir dabasgāze, kuru importējam no Krievijas. Tajā pašā laikā Latvijai ir ļoti zemi energoefektivitātes rādītāji ar vienlaikus gandrīz divreiz lielāku enerģijas patēriņu, salīdzinot ar vidusmēra mājsaimniecībām citur Eiropā.

Mājsaimniecības Latvijā patērē divreiz vairāk enerģijas nekā vidēji ES mājsaimniecību ar tādu pašu labklājības līmeni. Tādējādi mājsaimniecību Latvijā tērē lielāku daļu no saviem ienākumiem enerģijas, salīdzinot ar ES¹.

Attēls nr.1. Izdevumi par mājsaimniecību enerģijas patēriņu Latvijā un Eiropā (avots: LR Ekonomikas ministrija)

Pētījumi liecina, ka Latvijā ēku sektorā tiek patērēts ap 40% no kopējās enerģijas bilances, kas rada slogu gan patērētājiem, gan valsts ekonomikai kopumā. Lielākais galapatērētājs ir mājsaimniecību sektors, kas 2011. gadā patērēja 33,1% no kopējā enerģijas galapatēriņa². Tieši ēku sektorā Latvijā ir novērojams liels energotaupības potenciāls, jo, piemēram, veicot kompleksus energoefektivitātes pasākumus ēkās, ir iespējams ietaupīt ap 30 -70 % enerģijas.

Dzīvojamo ēku sektorā ar energoefektivitāti apzīmē efektīvu un lietderīgu siltumenerģijas un elektroenerģijas izmantošanu, kā arī ilgtspējīgu cilvēka uzvedību savā dzīvojamā mājā. Energoefektivitāte būtu jāaplūko kā komplekss jautājumu loks, kur siltumapgādei un elektroapgādei ir jābūt sistēmiski sakārtotai - sākot no enerģijas ražošanas un beidzot ar gala patērētājiem. Arī lietotājam siltumenerģijas gala izmantošanā ir jānodrošina efektīvs un racionāls enerģijas patēriņš.

¹ LR Ekonomikas ministrijas dati un tabula

² Latvijas enerģētika skaitļos, 2013.gads. LR Ekonomikas ministrija

Ēkas energoefektivitāte ir relatīvs enerģijas daudzums (izteikts kilovatstundās uz telpas platības kvadrātmētru), kas raksturo konkrētās ēkas apkurei, ventilācijai, dzesēšanai, apgaismojumam un karstā ūdens apgādei nepieciešamās enerģijas patēriņu ēkas tipam raksturīgos ekspluatācijas apstākļos.

Latvijas ēku energoefektivitātes politika un sasniedzamie mērķi ir iezīmēti vairākos politikas dokumentos: "Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.–2016. gadam", Informatīvais ziņojums „Par virzību uz indikatīvo valsts energoefektivitātes mērķi 2014. – 2016. gadā saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti, ar ko groza Direktīvas 2009/125/EK un 2010/30/ES un atceļ Direktīvas 2004/8/EK un 2006/32/EK“ un tā pielikums Nr.2 „Ēku renovācijas ilgtermiņa stratēģija 2014-2020.gadam”, "Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020.gadam" (NAP), "Latvijas nacionālā reformu programma "ES 2020" stratēģijas īstenošanai", „Latvijas Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030”, kā arī ES fondu plānošanas dokumenti 2014-2020.gadam.

Politikas dokumentos plānots, ka līdz 2020. gadam vidējais īpatnējais siltumenerģijas patēriņš jāsamazina līdz 150 kWh/m² gadā un jāpanāk, ka jaunās celtnes tiek būvētas atbilstoši gandrīz nulles enerģijas patēriņa ēkām. Lai sasniegtu šo politisko mērķi, norādīts, ka atbalstam investīcijām energoefektivitātes paaugstināšanai dzīvojamajā sektorā un atjaunojamo energoresursu plašākai izmantošanai visu veidu siltumapgādē ir jābūt pieejamam neatkarīgi no īpašuma formas un patērētāju grupas (mājsaimniecība, komersants, publiskais sektors).

Ēku sektors/dzīvojamais fonds Latvijā

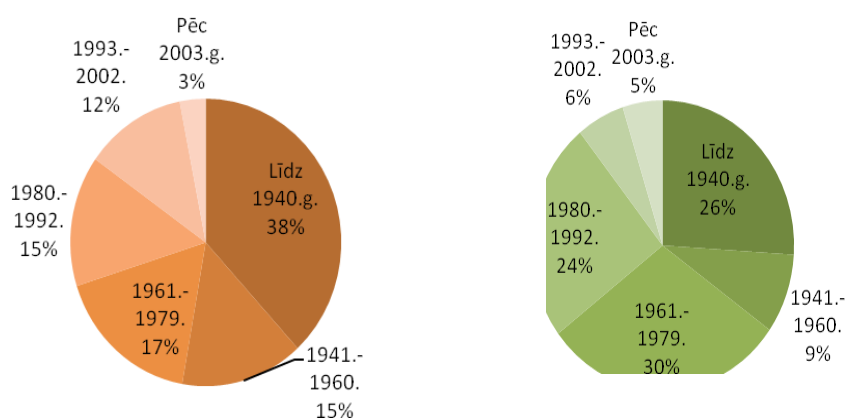
Lielākajai daļai ēku Latvijā ir augsts enerģijas patēriņš, un tām ir būtiski zemākas siltumtehniskās īpašības, nekā var tikt nodrošināts ar šobrīd pieejamām tehnoloģijām. Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā (NĪVK IS) reģistrēti 1,35 miljoni ēkas, kuru kopējā platība ir 198 milj. m², t.sk. dažāda tipa palīgēkas. No kopējā ēku skaita aptuveni 400 tūkstošos ēku ir nodrošināta apsilde, no tām 352,4 tūkstoši ar kopējo platību 86,9 miljoni kvadrātmētru³ ir dzīvojamās mājas. Lielākā daļa – 85% ir viena dzīvokļa ēkas (300,7 tūkstoši), taču pēc platības viena dzīvokļa ēku īpatsvars ir tikai 39%, un lielāko īpatsvaru – 58% veido daudzdzīvokļu (triju un vairāku) ēkas (50,4 milj. m²), kaut arī to skaits veido tikai 11% (38,6 tūkstoši).

³ NĪVK IS reģistrēto dzīvojamo māju platības atšķiras no Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) datiem par dzīvojamo fondu, jo NĪVK IS uzskaita reģistrēto dzīvojamo māju kopējo platību, bet dzīvojamā fondā tiek uzskaitīta dzīvokļu kopējā jeb lietderīgā platība bez gaitēnu, kāpņu telpu, pagrabu un citu visiem dzīvojamās mājas vai nedzīvojamās ēkas īpašniekiem kopīgi izmantojamu telpu platības. Saskaņā ar CSP datiem 2009. gada beigās dzīvojamais fonds bija 61.1 milj. m².

No šīm ēkām lielāko īpatsvaru veido līdz 1941. gadam uzbūvētās koka mājas, savukārt, pēc dzīvojamās platības vislielāko īpatsvaru veido no 1961. līdz 1992. gadam uzbūvētās 3-5 stāvu ēkas. Šo laiku (1961-1979) apbūvei raksturīga tipveida būvniecība, kā āra materiāls plaši izmantoti māla ķieģeļi, gāzbetons, keramzītbetons. No 1980. gada uzsākta būvniecība virknei specprojektu, kur dominē dzelzsbetona un keramzītbetona lielpaneļu ēkas. Tikai no 1991. gada septembra Latvijā tika būtiski paaugstinātas prasības ēku norobežojošām konstrukcijām.

Ēku norobežojošo konstrukciju siltumpretestības standarti Padomju Savienībā bija divas reizes zemāki nekā Vācijā un Lielbritānijā un piecas reizes zemāki nekā Zviedrijā. Turklāt daudzdzīvokļu sērijveidā būvēto māju siltumnoturību vēl vairāk pasliktināja tajās izmantotie zemās kvalitātes materiāli un pieļautās celtniecības kļūdas. Tas rezultējās ar kondensācijas un pelējuma rašanos dzīvokļos uz to ārējām sienām, caurvēju, nolietošanos, nepievilcīgu ārējo izskatu. Tas arī liecina par faktu, ka no 1941. – 1992. gadam ēku uzturēšanā tika ieguldīti minimāli finansiālie līdzekļi.

Tikai 3% pēc skaita un 5% pēc platības ēku uzbūvētas pēc 2003. gada un var tikt uzskatītas par atbilstošām šobrīd spēkā esošām siltumtehnikajām prasībām. Nedaudz zemākas siltumtehnikās īpašības ir ēkām, kuras būvētas no 1993. līdz 2002. gadam. Normatīvo siltumtehniko prasību izpilde ne vienmēr tiek nodrošināta - gan zemās būvdarbu kvalitātes dēļ, gan arī būvprojektos pieļauto kļūdu dēļ⁴.

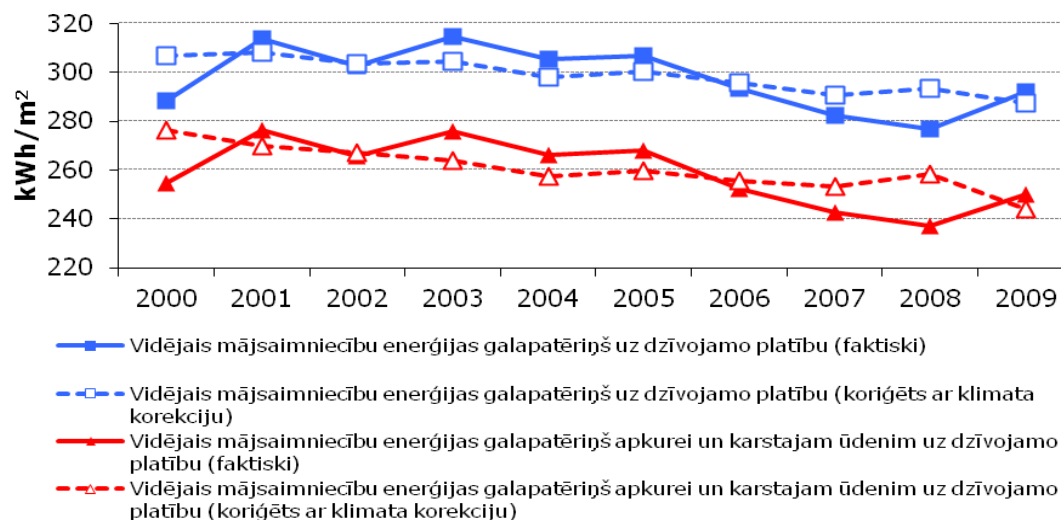

Attēls nr.2. Daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku sadalījums pēc skaita un platībām atkarībā no celšanas perioda (avots - NĪVK IS).

Šobrīd Latvijā vidējais īpatnējais siltumenerģijas patēriņš (siltumenerģija apkurei un karstā ūdens sagatavošanai) ēkās sastāda aptuveni 200 kWh/m² gadā (apkures patēriņš daudzdzīvokļu ēkās ap 157kwh/m² gadā). Jāatzīmē, ka 1990. gadā tas pārsniedza pat 300 kWh/m² gadā. Attēlā nr.3 redzamajos datos var novērot enerģijas patēriņa rādītāju samazināšanās tendenci, kas skaidrojama ar energoefektivitātes paaugstināšanas atbalsta pasākumu ieviešanu, kas veikti no privātām iedzīvotāju

⁴ EMZino_060213_Finansesanas_risinajumi; Informatīvs ziņojums par ēku renovācijas finansēšanas risinājumiem

investīcijām, kā arī dažādām daudzdzīvokļu ēku atbalsta programmām. Svarīgi, ka ne tikai atbalsta aktivitātes, bet arī iedzīvotāju veiktā siltumenerģijas patēriņa ierobežošana ir veicinājusi enerģijas patēriņa samazināšanos, kas saistīts ar iedzīvotāju zemo maksātspēju un komforta līmeņa pazemināšanu dzīvokļos.

Attēls nr.3. Mājsaimniecību enerģijas patēriņš uz dzīvojamo platību (kWh/m² gadā⁵)

Jāatzīst, ka novērotais novērotais īpatnējā ēku enerģijas patēriņa samazinājuma temps nav pietiekams, lai sasniegtu valstī izvirzītos mērķus ēku energoefektivitātē, un ir nepieciešams ieviest papildus motivējošus pasākumus, lai veicinātu dzīvojamā fonda energoefektivitātes paaugstināšanos, vienlaikus uzlabojot tā kvalitāti, samazinot patērētāju izmaksas par siltumenerģiju un mazinot valsts atkarību no enerģijas importa.

Latvijas pieredze atbalsta pasākumu ieviešanā

Starptautisko banku atbalsta izmantošana

Starptautiskās bankas attīstības projektiem pasaulē un Eiropā ir nodrošinājušas plašu pieejamo atbalstu - un kā vienus no prioritārajiem savā darbībā ir noteikušas tieši uz enerģijas taupību un energoefektivitāti vērstus pasākumus. Šo banku sniegtie finanšu līdzekļi ir bijuši pieejami arī Latvijai, taču ne vienmēr šī iespēja piesaistīt līdzekļus ir tikusi izmantota. Atšķirībā no Latvijas bankām, starptautiskās bankas atbalstu sniedz liela apjoma projektiem vai investīciju programmu īstenošanai, tādēļ arī valsts līmenī būtu nepieciešama programma attiecīgo līdzekļu izmantošanai. Jāatzīst gan, ka pirmie īstie energotaupības pasākumi dzīvojamo ēku sektorā Latvijā ir tapuši, tieši pateicoties ārvalstu finanšu instrumentu piesaistei. Tas devis lielu ieguldījumu arī nozares attīstībā, sniedzot nepieciešamās zināšanas un pieredzi šādu projektu īstenošanā un uzraudzībā.

⁵ Klimata korekcijas koeficients tiek piemērots tai gala enerģijas daļai, kura tiek izmantota apkures nodrošināšanai. Klimata korekcijas koeficienta piemērošana dod iespēju salīdzināt apkures perioda ziņā atšķirīgus gadus. Izmantojot šo koeficientu, iespējams noteikt, kāds būtu bijis patēriņš, ja grādu dienu skaits atbilstu bāzes gada grādu dienu skaitam.

Viens no pirmajiem dzīvojamo ēku energoefektivitātes paaugstināšanas pilotprojektiem, kuram tika piesaistīts ārvalstu līdzfinansējums, tika uzsākts 2004. gadā projekta "Mājokļa sanācijas iniciatīva enerģijas taupīšanai" ietvaros. Pašvaldībām, dzīvokļu īpašnieku sabiedrībām un dzīvokļu īpašniekiem tika piedāvāta **iespēja saņemt kredītu daudzdzīvokļu māju kompleksas siltināšanas finansēšanai ar ļoti izdevīgiem finansēšanas nosacījumiem**. Projektu kopīgi realizēja Vācijas Federatīvās Republikas Vides, dabas aizsardzības un reaktoru drošības federālā ministrija, **Vācijas attīstības banka Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW)**, Latvijas Republikas Vides ministrija, Vides investīciju fonds un Hipotēku banka.

Projekta īstenošanai tika atvēlēti kredītresursi 5 miljonu eiro apjomā. Sākotnēji tika saņemti 127 pieteikumi aizdevuma saņemšanai projekta ietvaros, taču, izvērtējuši pieteikumu atbilstību projekta kritērijiem, Hipotēku bankas speciālisti atlasīja vien ap 50 pieteicējus dalībai konkursa otrajā kārtā. Diemžēl daudzi pieteicēji jau projektu sagatavošanas gaitā atteicās no projektu īstenošanas ieceres. Kā biežākie iemesli, kas apgrūtināja projekta realizāciju un aizdevuma saņemšanu šīs programmas ietvaros, tolaik tika minēti:

- **grūtības saņemt 75% dzīvokļu īpašnieku piekrišanu projekta uzsākšanai, kas bija nepieciešama, pretendējot uz aizdevumu bez nekustamā īpašuma ķīlas,**
- **iedzīvotājiem bija grūti vienoties par kopīgu pasākumu veikšanu un aizdevuma ņemšanu, jo mājā dzīvo iedzīvotāji ar ļoti atšķirīgu turības līmeni,**
- **projekta ietvaros bija jāveic kompleksa ēkas renovācija, kas tiek vērtēta kā pareiza pieeja no tehniskā viedokļa, bet vienlaikus saistās arī ar lielākiem izdevumiem. Rezultātā ne visi mājas iedzīvotāji bija gatavi piekrist tik lielām kredītsaistībām, kādas nepieciešamas, lai finansētu ēkas renovāciju atbilstoši programmas prasībām.**

Gala rezultātā projekta ietvaros tikai 7 daudzdzīvokļu ēkās Rīgā, Brocēnos, Salacgrīvā un Liepājā tika veikta kompleksa renovācija – nomainīti logi, nosiltinātas ārsienas, pagraba un pēdējo stāvu pārsegumi. Projektā tiek veikts pēcieviešanas monitorings, kas kopumā ilgs 20 gadu pēc projektu pabeigšanas un kurā tiek atspoguļots katra gada un kopējais projekta ietvaros panāktais energoietasupījums. Šī pieredze varētu noderēt kā lieliska ilustrācija ieguvumam, ko sniedz kompleksā vai dziļā ēku renovācija, taču šī projekta rezultāti sabiedrībai īpaši netiek popularizēti.

Jau minētā Vācijas Federatīvās Republikas Attīstības Banka arī 2010-2011. gadā iniciēja **apmācību un apmaiņas projektu Latvijā: „Ēku energoefektivitāti paaugstinošu pasākumu koncepcija, projektēšana un realizēšana ar kvalificētu vietējo ēku renovācijas vadītāju palīdzību“** jeb „Mājas Draugs“. Apmācību projekta ideja bija izmantot un izplatīt līdzšinējās Latvijas – Vācijas kopsadarbības realizēto renovācijas projektu rezultātus un pieredzi. Projektā „Mājās draugs“ 25 speciālisti no Latvijas tika apmācīti par ēku renovācijas vadītājiem, kuri tika pavadīti to konkrēto renovācijas objektu realizēšanā. Tādējādi iepriekš minētās sadarbības projektu ietvaros gūtā pieredze Latvijā tiek izplatīta un

pielietota praksē. Šo projektu vadīja Vācijas Federālā vides, dabas aizsardzības un reaktoru drošības ministrija un Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija sadarbībā ar Vācijas Federatīvās Republikas Attīstības Banku. Projektu ieviesa biedrība Austrumeiropas mājokļu iniciatīva IWO e.V. (Initiative Wohnungswirtschaft Osteuropa e.V.).

Latvijai ir pieredze arī sadarbībā ar Eiropas Investīciju banku (EIB), kas izsniedz zema procenta kredītus ES dalībvalstīm un attīstības valstīm, lai ieviestu projektus, kas saistīti ar vides kvalitāti, t.sk. ar energoefektivitāti saistīto jautājumu risināšanai, kā arī ES politikas vadlīniju ieviešanai. EIB Latvijā 2008.-2012. g. periodā sniedza atbalstu ar enerģētiku saistītos jautājumos 0,19 miljardu eiro apmērā.⁶

Taču Eiropas Rekonstrukciju un attīstības bankas pieejamo palīdzību Ilgtspējīgas enerģijas iniciatīvas ietvaros vai Ziemeļu investīciju un citu starptautisko banku pieejamo finansējumu Latvija nav izmantojusi.

Arī citu starptautisko finanšu instrumentu ieviešanu Latvija nav veicinājusi - piemēram, JESSICA, ko ļoti veiksmīgi jau no 2006. gada apguvūts Lietuvā. 2009. gadā, Lietuvas valdībai sadarbojoties ar Eiropas Investīciju banku, tika nodibināts JESSICA Fonds⁷ ar pieejamiem 227 miljoniem eiro, kas ļāvis sasniegt augstus energoefektivitātes rezultātus daudzdzīvokļu ēku siltināšanā. Der piebilst, ka Lietuva mēģinājusi apiet arī dažādus šķēršļus ēku energoefektivitātes jomā, atbilstoši sakārtojot likumdošanu, - piemēram, kredīts energoefektivitātes pasākumiem tiek piesaistīts konkrētajam īpašumam, un, to pārdodot vai pārmantojot, tiek nodotas arī kredītsaistības, kā arī samazināts to ēkas iedzīvotāju īpatsvars, kas nepieciešams, lai pieteiktos kredītam. Lietuvieši atzīst, ka shēmai bijušas arī nepilnības, kuras laika gaitā izdevies novērst un atbalsta shēmu pielāgot situācijai valstī.

Valsts un pašvaldību atbalsta pasākumi

No 2009. līdz 2010. gadam LR Ekonomikas ministrijā tika realizēta valsts atbalsta programma ēku energoefektivitātes uzlabošanai dzīvojamās mājās. Programmai pieejamais finansējums bija 698 tūkstoši latu, un tās ietvaros tika atbalstīta⁸ daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas energoefektivitātes novērtēšana (energoaudita sagatavošana), ēkas tehniskā novērtēšana, būvprojekta dokumentācijas sagatavošana 80% apmērā, kā arī daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas renovācija – 20 % apmērā no renovācijas projekta izmaksām.

Latvijas pašvaldībās tika veikti atbalsta pasākumi, galvenokārt saistīti ar ēku energoefektivitātes dokumentācijas sagatavošanu. Pašvaldības atbalstu ēku energoefektivitātes pasākumu īstenošanai

⁶ <http://www.eib.org/infocentre/publications/all/the-eib-in-latvia-in-2008-2012.htm>

⁷ JESSICA Holding Fund

⁸ Saskaņā ar Ministru kabineta 05.08.2008. noteikumiem Nr.59 „Noteikumi par valsts budžeta līdzfinansējuma apmēru un tā piešķiršanas kārtību energoefektivitātes pasākumiem dzīvojamās mājās”

sākotnēji sniedza Daugavpils, Liepājas, Rēzeknes, Rīgas un Ventspils pašvaldības, bet šobrīd šādu pašvaldību skaits ir krietni palielinājies.

Valsts vai pašvaldību atbalsts Latvijā līdz šim budžeta finansējuma piesaistē ēku energoefektivitātes pasākumu īstenošanai bijis salīdzinoši neliels. Kā iemeslus jāmin ierobežotās budžeta iespējas, kā arī tas, ka valsts un pašvaldību budžets tiek plānots salīdzinoši īsos termiņos.

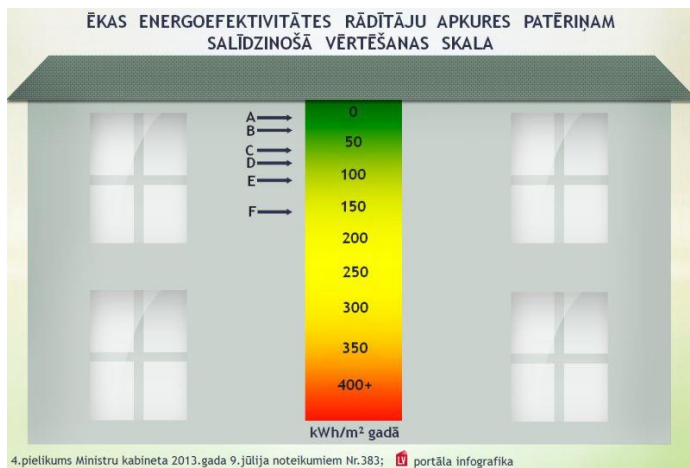
Nodokļu politika un energosertifikācija

Energoresursu cenas ir svārstīgas, un tām ir tendence pieaugt – arī tādēļ, iegādājoties vai īrējot ēku, par vienu no galvenajiem kritērijiem lēmuma pieņemšanā var kalpot konkrētās ēkas energoefektivitātes rādītāji. Piemēram, pircējs par ēku ar zemu enerģijas patēriņu būs gatavs maksāt vairāk nekā par namu, kur daļa siltuma tiek „izkūpināta gaisā”. **Tādējādi, energoefektivitāte kļūs par nekustamā īpašuma vērtību ietekmējošu faktoru, un jādoma, ka tas viesīs izmaiņas arī tirgū, veicinot pieprasījumu pēc energoefektīvākām ēkām. Pie esošās nekustamā īpašuma nodokļu politikas, rekonstruējot vai renovējot ēku, pieaug tās kadastrālā vērtība un līdz ar to arī nekustamā īpašuma nodokļa likme.** Ēku rekonstrukcija un renovācija prasa ievērojamas investīcijas, kā arī vairumā gadījumu nepieciešamību uzņemt finansīalas saistības pret kreditoriem.

Nekustamā īpašuma nodokļa politikai vajadzētu veicināt ēku rekonstrukciju un renovāciju, tādējādi sekmējot nodokļu ieņēmumus no komercdarbības. Papildus jāņem vērā, ka pašvaldībām savos saistošajos noteikumos ir tiesības noteikt tādas nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumus vai piemērojamo likmi, kas palielinātu ēku īpašnieku interesi veikt energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus. Vērtējot ēku energoefektivitātes uzlabošanas ieguldījumu tautsaimniecisko nozīmi, jāņem vērā, ka ieguvēji ir ne tikai māju īpašnieki un iedzīvotāji, bet arī būvmateriālu ražošanas, tirdzniecības un būvniecības nozare. **Pēc ekspertu vērtējuma no ēku energoefektivitātes uzlabošanas pasākumiem valsts un pašvaldību budžetā nodokļu veidā (pievienotās vērtības nodoklis, darba devēja un darba ņēmēja sociālā nodokļa iemaksas) būtu jānonāk līdz 30% no renovācijas projektos investētajiem līdzekļiem⁹.**

Dzīvojamās mājas pārvaldīšanas likumā noteikts, ka pārvaldīšanas darbība ir arī dzīvojamās mājas energoefektivitātei izvirzīto minimālo prasību izpildes nodrošināšana. Dzīvojamās mājas minimālās energoefektivitātes prasības ir noteiktas **MK noteikumos Nr.907** „Noteikumi par dzīvojamās mājas apsekošanu, tehnisko apkopi, kārtējo remontu un energoefektivitātes minimālajam prasībām” MK noteikumu Nr.907 21. punkts nosaka, ka **dzīvojamās mājas pārvaldītājs plāno energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus**, ja dzīvojamajai mājai, kurā siltumenerģija izmantota dzīvojamās mājas apkurei un karstā ūdens sagatavošanai, vidējais siltumenerģijas patēriņš pēdējos trīs kalendāra gados pārsniedz 200 kWh/m² gadā vai 150 kWh/m² gadā tikai dzīvojamās mājas apkurei.

⁹ Atbilstoši ēku renovācijas būvdarbu tāmēm 17,4% no līguma kopsummās veido pievienotās vērtības nodoklis, savukārt nodokļu no darbaspēka (darba devēja un darba ņēmēja sociālās iemaksas un iedzīvotāju ieņēmuma nodoklis) apjoms veido 10 līdz 15% no būvdarbu tāmes kopsummās.

Savukārt ēku energoefektivitātes minimālās prasības nosaka Ēku energoefektivitātes likums, kas stājās spēkā 2013. gada sākumā bija nopietns solis, lai Latvija uzsāktu virzību pretī energoefektīvāku ēku būvniecībai, lai tiktu veicināta racionāla energoresursu izmantošana un sabiedrībai būtu nodrošināta informācijas pieejamība par ēku enerģijas patēriņu. Šo nepieciešamību gan diktēja Eiropas Savienība¹⁰,

kas Latvijai uzlika par pienākumu minēto sistēmu nodrošināt. Tā paša gada vasarā šis likums tika papildināts ar MK noteikumiem¹¹, kas nosaka salīdzinošo ēku energoefektivitātes vērtēšanas un klasificēšanas sistēmu. Likumā noteiktās minimālās prasības Latvijā tika izstrādātas, samērojot izmaksas un ieguvumus, kurus EM regulāri pārskatīs arī turpmāk. Latvijas modelim par paraugu tika izvēlēta Dānijas un citu Eiropas valstu pieredze, un jāatzīst, ka ar šo soli valsts ne tikai nosaka minimālās prasības, bet arī veicina tādu tirgus situāciju, kurā tās dalībniekiem tiek nodrošinātas iespējas pēc saprotamiem noteikumiem izvēlēties efektīvākos risinājumus, kurus sekmē nodokļu un citi atbalsta veidi.

Pēc ēkas energosertifikāta patērētājs var novērtēt un salīdzināt ēkas siltumnoturību ar vienkāršu marķējuma palīdzību, kurā pēc energoefektivitātes klases var sarindot ēkas no A līdz G un kurā A klase ir efektīvākā. A un B klases ēkas atbilst paaugstinātas energoefektivitātes klasēm, bet C, D, E un F klase - pamata energoefektivitātes klasēm. **A klase tiks piešķirta namiem, kas atbildīs tā dēvētajam nulles enerģijas ēkām, savukārt, F klase vēl vērtējama kā atbilstoša noteiktajam pieļaujamam enerģijas patēriņa līmenim, taču tiek noteikta prasība, ka dzīvojamās mājas pārvaldītājam jāplāno energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus (tostarp dzīvojamās mājas renovāciju) tad, ja dzīvojamai mājai vidējais siltumenerģijas patēriņš pēdējos trīs kalendāra gados pārsniedz 230 kWh/m² gadā¹². Taču tajā pašā laikā šie noteikumi neierobežo īpašnieku tiesības brīvi rīkoties ar savu mantu.** Jāuzsver, ka visas dzīvojamās ēkas, tostarp lielākā daļa daudzdzīvokļu ēku šobrīd atbilst E klasei, un tas nozīmē, ka siltumenerģija tiek patērēta vairāk nekā 60 kilovatstundas uz kvadrātmetru gadā.

Diemžēl saskaņā ar likuma Pārejas noteikumiem daļa nozīmīgu likuma prasību stāsies spēkā tikai pēc 2015. gada 31. decembra, un jaunie noteikumi neskar lielāko daļu padomju laikā būvēto namu, kuros nav ierīkota individuālā siltumenerģijas uzskaites sistēma, jo tā dēvētā vertikālā siltumapgādes sistēma to neļauj. Likums skar tikai tādas mājas, kurās pamatā ir ierīkota individuālā energonešēju uzskaites sistēma. Likumā

¹⁰ Latvijā ieviešot Eiropas Savienības Direktīvu 2010/31/ES no 2013.gada janvāra

¹¹ MK noteikumi Nr.383 "Noteikumi par ēku energosertifikāciju" un Nr. 382 "Noteikumi par neatkarīgiem ekspertiem ēku energoefektivitātes jomā"

¹² MK 2010.28.09. noteikumu Nr.907 "Noteikumi par dzīvojamās mājas apsekošanu, tehnisko apkopi, kārtējo remontu un energoefektivitātes minimālajam prasībām" 21.punktā iekļautā prasība

ir noteikts, ka, piemēram, sludinājumā par ēkas vai ēkas daļas pārdošanu, izīrēšanu vai iznomāšanu ēkas īpašniekam turpmāk būs jānorāda ēkas vai tās daļas energoefektivitātes rādītāji, ja likumā noteiktajos gadījumos ēkai ir jāveic energosertifikācija.

Ekonomikas ministrija plāno pārskatīt minimālās energoefektivitātes prasības jaunām, rekonstruējamām un renovējamām ēkām, nosakot augstākas prasības ēku norobežojošām konstrukcijām un ēku tehniskajām sistēmām būvniecību regulējošos normatīvajos aktos. Tas varētu radīt augstāku ēku lielāku sākotnējo investīciju nepieciešamību, taču ilgtermiņā tā ir izdevīga gan ēkas īpašniekam, gan arī tautsaimniecībai kopumā.

KPFI

Kā vienu no atbalsta instrumentiem ēku energoefektivitātes paaugstināšanai der minēt arī Klimata pārmaiņu finanšu instrumentu, ar kura palīdzību no 2010. gada Latvijā tiek īstenota virkne pasākumu ar mērķi samazināt siltumnīcas efektu izraisošo gāzu (SEG) emisijas, palielinot energoefektivitāti. KPFI ir valsts budžeta līdzekļi, kas iegūti, pārdodot valstij piederošās SEG emisiju vienības ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Kioto protokola ietvaros. KPFI programmu Latvijā pārrauga Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, un kopumā līdz 2014. gada rudenim apgūti ap 200 miljoni

eiro. Valstī tika īstenoti pasākumi ēku energoefektivitātes paaugstināšanai pārsvarā pašvaldību, ražošanas un sabiedriskajās ēkās, kā arī atbalstīta tehnoloģiskā pāreja no fosilās enerģijas uz atjaunojamiem energoresursiem.

*Attēls (no Latvijas Vides investīciju fonda arhīva,
http://www.lvif.gov.lv/?object_id=30646)*

Attiecībā uz KPFI atbalstu mājāsaimniecību sektorā tika atbalstīta iekārtu iegāde atjaunojamo energoresursu izmantošanai, kas veicināja arī ēku energoefektivitāti, jo iegādātās jaunās iekārtas ir ar augstāku lietderības koeficientu nekā vecās un ļauj efektīvāk izmantot kurināmo. Turklāt KPFI programmas ietvaros mājas īpašnieks bija ieinteresēts sekot līdzi enerģijas patēriņam un projekta ieviešanas gaitā meklēt risinājumus efektīvākai saimniekošanai, kas nereti ietvēra papildus pasākumus ēkas energotaupībai. Šajā programmā atbalstu gūt varēja privātmāju īpašnieki, saņemot 50% atbalstu iekārtas iegādei un uzstādīšanai. Šī programma gan no dažādu ekspertu viedokļa tiek vērtēta pretrunīgi. No vienas puses, pārejas veicināšana uz AER tehnoloģiskajiem risinājumiem ir apsveicama, taču nereti programmas ietvaros uzstādītie risinājumi nav bijuši konkrētajā ēkā vai situācijā visefektīvākie. Bieži finansējuma saņēmēji paļāvās uz piegādātāju un pārdevēju ieteikumiem, kas piedāvā ne tikai iekārtas iegādi un servisu, bet arī palīdzību projekta pieteikuma sagatavošanā. Tā kā atbalsta pieejamībai

nosacījums ir konkrēti energopatēriņa jeb CO₂ emisiju rādītāji, ēkas īpašniekam bija visiem spēkiem jāmēģina šos rādītājus sasniegt ar uzstādīto iekārtu. Turklāt finansējuma saņēmēji nebija rēķinājušies ar projekta administratīvo pusi, kas gan no uzraugošās puses var šķist samērā vienkārša un saprotama, tomēr sagādājusi ēku īpašniekiem pamatīgas raizes un pat izmaksas. Brīdī, kad bija pieejams programmas atbalsts, bija vērojams arī milzīgs cenu kāpums iekārtām, kas bija vēl viens kavēklis, lai izvēlētos šo atbalsta veidu, lai gan to, protams, programmas ietvaros nav iespējams noteikt. **Būtiska nepilnība KPFI atbalsta programmā mājāsaimniecību sektoram bija tomēr salīdzinoši nepieejamā informācija par programmas priekšrocībām, ieguvumiem un to, cik bieži (vai šajā gadījumā reti) atbalsts būs pieejams. Daudzi padzirdot un tā pa īstam tikai izprotot iespējamo labumu no programmas tā arī palika bez iespējām saņemt atbalstu, jo programma vairs nebija pieejama. Lai arī atbildīgā ministrija sākotnēji norādīja, ka šī iespēja nebūs pastāvīgi un vairākkārt izmantojama - mulsinoši un lieki daudzi gaidīja, ka 2.atbalsta programmas kārtai sekos vēl daudzas citas kā tas ir pašvaldību konkursos, taču velti. Būtiski, ka visus KPFI konkursus jāsaņemo ar emisiju pircējiem, un Latvijai daudzējādi nākas piekāpties starptautiskajam pircēju diktētajiem noteikumiem. Lai nu kā, projektu rezultāti ir pieejami, taču nav izmantotas iespējas, ko dotu pašu projekta īstenotāju pieredzes apkopošana un izplatīšana par ieguvumiem gan ekonomiskajiem, gan komforta, ko dod efektīvu atjaunojamo energoresursu izmantojošu tehnoloģiju izmantošana.**

Tieši saistībā ar informēšanu kā nozīmīgu KPFI ieguldījumu dzīvojamo ēku energoefektivitātē var vērtēt atbalsta programmu „Sabiedrības izpratnes attīstīšana par siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas nozīmi un iespējām“ (2 kārtās), kuras rezultāti nav viegli novērtējami kvantitatīvi, taču ilgtermiņā var dot nopietnu ieguldījumu ilgtspējīgi domājošas sabiedrības veidošanā. Konkrētajā KPFI projektu konkursā tika īstenotas vairākas aktivitātes: radošu konkursu rīkošana par labākajām publikācijām laikrakstos, žurnālos un tīmekļa vietnēs, kuras aptvēra iespējami plašu auditoriju un veicināja sabiedrības vispārējā informētības līmeņa paaugstināšanu par nepieciešamību novērst klimata pārmaiņas, veicināt energotaupības pasākumus un izmantot atjaunojamus energoresursus. Šeit gan jāmin, ka arī šobrīd ir pieejamas atbalsta programmas, ar kurām nevalstiskais sektors var turpināt informēt par klimatam un videi draudzīgu rīcību, tostarp energoefektivitātes nozīmi.

ES Fondu atbalsts

Līdz ar Latvijas uzņemšanu Eiropas Savienībā 2004.gadā, Latvijai ir pieejami lieli ES finanšu resursi izaugsmes un konkurētspējas veicināšanai. Kā viens no prioritārajiem virzieniem arī ES Fondu finansējuma piesaistei Latvijā ir energoefektivitātes pasākumu ieviešana, un ES Fondu no 2008. gada ir uzskatāmi par

apjomīgāko finanšu instrumentu arī energoefektivitātes pasākumiem. Energoefektivitātes pasākumu īstenošana ir noteikta ES padomes ikgadējās valsts rekomendācijā (CSR) Latvijai – attiecībā uz dzīvojamām ēkām un centrālapkures tīkliem nodrošināt stimulus enerģijas izmaksu samazināšanai un novirzīt patēriņu uz energoefektīviem produktiem, kā arī turpināt centienus, lai vēl vairāk palielinātu transporta, ēku un apkures sistēmu energoefektivitāti. Šis rekomendācijas virziens tika noteikts gan iepriekšējā budžeta plānošanas periodā, gan arī jaunajā 2014-2020. gada periodā. Prioritārā virziena ietvaros īstenojamie pasākumi ir saskaņā ar „Latvijas Enerģētikas ilgtermiņa stratēģijā 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai” noteikto, kurā energoefektivitātes paaugstināšana pasludināta par nacionālo prioritāti.

Attēls: <http://bnn.lv/daudzdzivoklu-maju-siltumnoturibas-uzlabosanas-pasakumiem-pieejams-finansejums-28325>

No 2009. gada Latvijā pieejams ES Fondu finansējums no ERAF līdzekļiem programmā „Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi” (DMS) ar kopējo finansējuma apjomu 89,29 milj. eiro un „Sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi” ar finansējumu 6,9 miljoni eiro. Kopš aktivitātes uzsākšanas ticis gan būtiski palielināts tai paredzētais finansējums, gan arī veiktas izmaiņas un uzlabojumi programmas nosacījumos.

Galvenie programmas ieguvumi ir siltumenerģijas ietaupījums un izmaksu ietaupījums, kā arī dzīvojamā fonda energoefektivitātes uzlabošana. DMS mērķis bija mājokļu energoefektivitātes paaugstināšana daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās, lai nodrošinātu dzīvojamā fonda ilgtspēju un energoresursu efektīvu izmantošanu.

Vidējais siltumenerģijas ietaupījums, kas tika iegūts renovācijas pasākumu īstenošanas rezultātā, svārstās no 30% līdz pat 57%, tādējādi aktivitātes īstenošanas rezultātā panākta būtiska daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitāte. Papildus ticis uzlabots dzīvojamais fonds, kura sakārtošana bez šāda atbalsta nenotiktu. Ēku energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumi ir būtiski iespaidojuši arī dzīvokļu īpašnieku biedrību un dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību veidošanu, jo visbiežāk, vienojoties par renovācijas uzsākšanu, mājas apsaimniekošanas jautājumus mājas iedzīvotāji vēlas risināt paši. Nereti bez šādu motivējošo pušu iesaistes iedzīvotāji ir kūtri paši iesaistīties, taču arī ļoti aizdomīgi skatās uz to, ka kāds cits to varētu sakārtot viņu vietā.

Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, ņemot vērā pabeigto projektu kopējās izmaksas un projektus, par kuru īstenošanu ir noslēgti līgumi, būvniecības nozare no šīs aktivitātes īstenošanai pašlaik ir saņēmusi aptuveni 196 milj. eiro. Lielākā daļa no projektiem joprojām ir īstenošanas stadijā. 2013. gada vidū tika iesniegti projektu iesniegumi par visu aktivitātē pieejamo finansējumu, līdz ar to 2013. gada 31. jūlijā

projektu iesniegumu pieņemšana tika pārtraukta. 2014. gada vasarā tikuši pabeigti 400 daudzdzīvokļu ēku projekti, un apmēram 490 ēkas joprojām turpina projektu pabeigšanu. **Lielākā daļu projektu pabeigšanas termiņu tika pārsniegti un nodošanas termiņi pagarināti, kas skaidrojams ar problēmām būvniecības sektorā, kā arī ar projekta izmaksu pieaugumu, iepirkuma procedūru un iespējamām problēmām saistībā ar kredīta saņemšanas ierobežojumiem un spēju pabeigt projektus noteiktajā termiņā – 2 gadu laikā. Ir arī daudz lauztu vai pārtrauktu līgumu.**¹³

Kopumā lauzto līgumu šajā programmā ir ap 12 miljonu EUR apmērā un kā galvenais arguments tiek minēts (9 ilj EUR gadījumā) ka **komercbankas nepiešķir kredītu renovācijas projektam vai piešķir to uz mazāk izdevīgākiem nosacījumiem pat ja ir apstiprināts DMS atbalsts, ja ir maksātspējīgi īpašnieki utt.** Nesenos gadījumos **bankas kredīta procentu likme sastāda pat 6 %** un tiek prasītas papildus garantijas (šobrīd EM ir vienojusies par iespēju saņemt šādu garantiju Valsts Garantiju aģentūrā).

Līdz 2009. gadam, kad tika uzsākta daudzdzīvokļu ēku energoefektīva renovācija no Eiropas Reģionālās attīstības fonda finanšu līdzekļiem, kredītu ņemšana bankā faktiski bija vienīgais veids, izņemot individuālus ārvalstu dāvinājumus, kā nodrošināt ēku renovāciju.¹⁴ **Pateicoties ERAF atbalstam daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku renovācijai, kopš 2009. gada atsākta hipotekāro kredītu izmantošana ēku renovācijai, jo vairums iedzīvotāju nevar nodrošināt 50% līdzfinansējumu no pašu resursiem.** Jāatzīmē, ka iedzīvotāju pašfinansējuma nodrošinājums renovācijai veidojas no iedzīvotāju regulāri veikto remontiem paredzēto maksājumu uzkrājuma. Lai uzkrājumu veidotu, dzīvokļu īpašniekiem kopsapulcē ir jāvienojas par šāda maksājuma nepieciešamību, nosakot tā mērķi un apjomu.

Lai īstenotu daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes projektu, dzīvokļu īpašniekiem ir jāvienojas un jāpieņem lēmums par vēlmi īstenot šādu projektu savā daudzdzīvokļu mājā. Pēc lēmuma pieņemšanas ES fondu 2007.-2013. g. plānošanas periodā dzīvokļu īpašniekiem vai viņu pilnvarotai personai bija jānodrošina plānotā projekta tehniskās dokumentācijas sagatavošana un projekta iesnieguma iesniegšana LIAA¹⁵. **Vienošanās starp dzīvokļu īpašniekiem ir viena no būtiskām problēmām aktivitātes īstenošanā – dažādu vecumu, sociālo grupu un materiālā stāvokļa daudzdzīvokļu ēkas iedzīvotājiem ir jāatrod kopīgs mērķis un veidi, kā to sasniegt. Nereti starp dzīvokļu īpašniekiem ir arī tādi, kas nav pietiekami motivēti vai kuriem trūkst informācijas par pasākumu nepieciešamību un ieguvumiem projekta rezultātā. Banku kredīta saņemšanai tiek prasīta rakstiska piekrišana no 75 % vai pat 85% ēkas dzīvokļu īpašniekiem.**

¹³ Informatīvais ziņojums par Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda, Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta, Norvēģijas finanšu instrumenta un Latvijas un Šveices sadarbības programmas apguvi līdz 2014.27.08.

¹⁴ Projekts „Energoefektīva un sabalansēta pilsētas plānošana (UrbEnergy)”, Finanšu koncepcija Juglas ēku energoefektīvai renovācijai, SIA „Rīgas pilsēt būvnieks”, 2010.

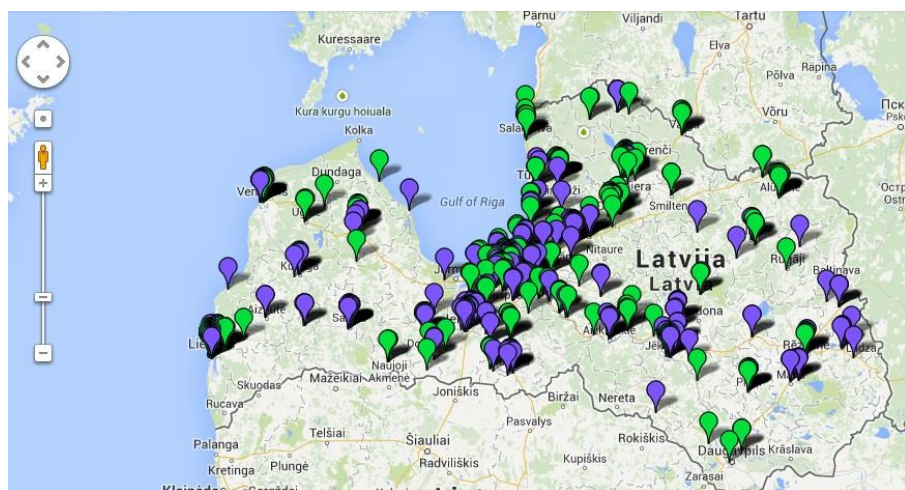
¹⁵ EMZino_120813_Risinājumi; Informatīvais ziņojums par ES fondu finanšu resursu izmantošanu un standarta risinājumiem sērijveida daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitātes uzlabošanā

DZĪVO
SILTĀK

Visvairāk iedzīvotāju informētību par energoefektivitātes atbalsta pasākumiem Latvijā sekmējusi un ES Fondu apguvi veicinājusi Ekonomikas Ministrijas sadarbībā ar partneriem 2010. gada februārī uzsāktā informatīvā kampaņa “Dzīvo siltāk”, kuras mērķis bija informēt iedzīvotājus par iespējām, ko dod iesaistīšanās ES fondu aktivitātē „Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi”.

Pēdējo gadu laikā informatīvās kampaņas ietvaros visā Latvijā tika rīkotas dažādas publiskas diskusijas, semināri, konferences un izstādes, kurās piedalījās vairāk nekā 8500 dalībnieki. Daļa semināru tika pārraidīti arī interneta tiešsaistē, un video materiālus var atrast internetā. Šādu pasākumu tēmas ir bijušas dažādas – par nepieciešamību uzlabot savas mājas tehnisko stāvokli, kā pieņemt lēmumu dzīvokļu īpašnieku kopsapulcēs, kā veikt kvalitatīvu mājokļu renovāciju, uzklusīta jau renovēto māju pieredze u.c. Informatīvās kampaņas ietvaros kopš 2010. gada notiek konkurss „Energoefektīvākā ēka Latvijā”, kura mērķis ir veicināt labo praksi ēku energoefektivitātes jomā, īstenojot energoefektīvu ēku projektēšanu, būvniecību, renovāciju un rekonstrukciju, tādējādi samazinot oglekļa dioksīda izmešu daudzumu atmosfērā un veicinot sabiedrības izpratni par ēku siltumnoturību, kā arī siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas nozīmi un iespējām, lai radītu kvalitatīvu arhitektoniski izteiksmīgas dzīves telpu. Ir izveidota arī renovēto māju e-karte, kurā var atrast informāciju par renovētajām ēkām ERAF aktivitātes „Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi” ietvaros. Sagatavoti arī divi bukleti „Soli pa solim līdz mājokļa atjaunošanai”.¹⁶

(Latvijā renovēto daudzdzīvokļu māju e-karte)

Lai arī informatīvā kampaņa tiešām palīdzēja informēt iedzīvotājus un saņēmusi pat Eiropas Komisijas apbalvojumu par sasniegumiem, tomēr tiek uzskatīts, ka joprojām iedzīvotāju interese,

¹⁶ <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?id=33352&cat=621>

izpratne un motivācija, lai uzsāktu šādas aktivitātes, nav pietiekama. Dzīvokļu īpašnieki ir atbildīgi par projekta rezultātu sasniegšanu, tomēr viņu kompetence nav pietiekama arī, lai nodrošinātu kvalitatīvu lēmumu pieņemšanu un projekta uzraudzību. Projektiem, kurus vada ēkas īpašnieki, trūkst profesionālas vadības, kas nodrošinātu ekspertīzi energoauditā, projektēšanā, būvuzraudzībā un lai spētu nodrošināt, ka energoefektivitātes projekts tiktu sagatavots un ieviests atbilstoši dzīvokļu īpašnieku vēlmēm un normatīvo aktu prasībām būvniecības un ēku energoefektivitātes jomā, kā arī tiktu sasniegts plānotais enerģijas ietaupījuma līmenis pēc daudzdzīvokļu mājas energoefektivitātes projekta pabeigšanas.

Arī DMS aktivitātes projektu ieviešanas uzraudzība, ko veica LIAA, ir vairāk bijusi vērsta uz procesu (iepirkumu dokumentācijas pārbaudes, līgumu grozījumu veikšana u.c.) kontroli, mazāk uz plānotajiem un sasniegtajiem projekta rezultātiem.¹⁷

Projekti, kas līdzfinansēti no DMS aktivitātes, tiek uzskatīti par nerentabliem - tiem ir paredzams samērā garš atmaksāšanās laiks: ap 22-23 gadiem. Tam tiek minēti vairāki iemesli - **esošie normatīvie akti (parāda piedziņa, nodrošinājums) ierobežo finansējuma pieejamību un augstās aizdevumu izmaksas nenodrošina pozitīvu naudas plūsmu dzīvokļu īpašniekiem, tāpat arī bieži nav pieejami aizdevumi ekonomiski pamatotu projektu īstenošanai reģionos.** Vērtējot ES fondu 2007.-2013. gada plānošanas perioda DMS aktivitātes projektu finansēšanas modeli, var secināt, ka komercbankas ir bijušas piesardzīgas, kreditējot šāda veida projektus, kā rezultātā pat tad, ja projekts atbilst DMS aktivitātes nosacījumiem un ir apstiprināts LIAA, tā īstenošanai nav bijis pieejams komercbanku finansējums. Komercbankas redz apdraudējumu un aizdotu līdzekļus šādiem projektiem uz salīdzinoši nelielu periodu (5-8 gadi), kā arī tām nepieciešams, lai tiktu nodrošināta lielāka fiziskās personas atbildība.

Salīdzinot iepriekšminēto KPFI un atbalstu daudzdzīvokļu ēkām, var secināt, ka Ekonomikas ministrijas pārraudzītajā daudzdzīvokļu ēku atbalsta aktivitātē uz ieguldīto finanšu apjoma vienību sasniegts gan lielāks enerģijas ietaupījums (kWh/Ls gadā), gan arī CO₂ samazinājums (kgCO₂/Ls gadā). Lai gan KPFI komplekso risinājumu projektu konkursi nav salīdzināmi ar EM īstenojamajām energoefektivitātes programmām (jo to ietvaros tiek uzstādītas iekārtas, kas ražo enerģiju no atjaunojamiem energoresursiem, un tiem būtu jārada lielāks ietaupījums attiecībā pret finansējumu), tomēr daudzdzīvokļu ēku atbalsta aktivitātē ietaupījuma rādītājs attiecībā pret kopējo finansējumu 0,436 kg CO₂/LVL ir lielāks nekā KPFI konkursā „Kompleksi risinājumi siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai valsts un pašvaldību profesionālās izglītības iestāžu ēkās” ietaupījuma rādītājs attiecībā pret kopējo finansējumu 0,379 kg CO₂/LVL¹⁸.

Analizējot DMS programmas rezultātus var secināt, ka vidējais siltumenerģijas patēriņš dzīvoklī ir bijis 175ckWh/m² gadā un pēc renovācijas ir sasniedzis vidēji 100 kWh/m². Aizdevuma termiņš ir

¹⁷ EMZino_120813_Risinajumi; Informatīvais ziņojums par ES fondu finanšu resursu izmantošanu un standarta risinājumiem sērijveida daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitātes uzlabošanā

¹⁸ EMZinoPielik2_170314_VEERP Ēku renovācijas ilgtermiņa stratēģija 2014. – 2020.gadam

bijis vidēji uz 10-15 gadiem ar bankas kredītu procentu likmi 3,5 – 6 %. Zinot šos datus un siltumenerģijas tarifus (Rīgas Siltums 70,5 EUR/MWh) var izrēķināt finansiālo ietekmi uz vienu dzīvokli (pieņemot, ka tas ir 50m², aizdevuma termiņš 15 gadi un bankas % likme 5):

- Maksājums par siltumenerģiju pirms projekta: ap 598 EUR gadā;
- Maksājums par siltumenerģiju pēc projekta īstenošanas, ieskaitot aizdevuma izmaksas: 555 EUR gadā (199 EUR aizdevuma atmaksai; 356 EUR siltumenerģijai);
- Maksājums par siltumenerģiju pēc projekta aizdevuma termiņa beigām (15 gadiem): 351 EUR gadā.

Investīciju atmaksāšanās periods:

- Ar bankas aizdevuma procentu likmi 4% - 9 gadi;
- Ar bankas aizdevuma procentu likmi 5% - 12 gadi;
- Ar bankas aizdevuma procentu likmi 6% - investīcijas neatmaksājas.
- Investīcijas neatmaksājas arī ja būvniecības izmaksas pieaug par 20%¹⁹.

Tātad, lai turpinātu DMS vai līdzīgu atbalsta programmu būtisks nosacījums ir nodrošināt, ka tehniski un ekonomiski pamatoti projekti tiek nodrošināta iespēja saņemt aizdevumu projekta īstenošanai ar aizdevuma procentu likmi ne augstāku par 4%.

Dažādu programmu ieguvumu rezultāti nav pietiekami analizēti - vai arī šī analīze tiek atstāta uzraugošo institūciju ziņā, nereti sabiedrībai nesniedzot pietiekamu un saprotamu informāciju par dažādu pasākumu efektivitāti, sasniegumiem vai kļūdām, kā arī iespējamiem riskiem.

Jauns finansēšanas modelis

Vērtējot līdzšinējo ES projektu īstenošanas pieredzi ēku renovācijā, secināms: izstrādājot finansēšanas modeli ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda finanšu resursu izmantošanai ēku energoefektivitātes jomā, jānodrošina finansējuma pieejamību visiem projektiem, kas atbildīs ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda aktivitātes nosacījumiem. EM secināts, ka **jāveicina, lai ēku energoefektivitātes finansēšanas modelis nodrošinātu finansējumu visiem apstiprinātajiem projektiem un lai tā atbalsta apjoms finansējuma saņēmējiem būtu līdzvērtīgs 2007.-2013. gada ES fondu plānošanas periodā esošajam, un tiktu nodrošināts līdzvērtīgs pieprasījums.**

Ekonomikas ministrijas veiktajā finanšu instrumentu novērtējumā minēts arī, ka, lai sekmētu ēku renovāciju, nekustamā īpašuma nodokļu likumdošanā jāizstrādā un jāievieš nosacījumi, kas palielinātu ēku īpašnieku interesi veikt ēkas energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus. Jāveic enerģijas patēriņa valsts sektora ēkās apzināšana, šo ēku energoefektivitātes novērtēšana un energosertificēšana, kā arī energoefektivitātes pasākumu plānošana un īstenošana. Būtiski jāizvērtē

¹⁹ EM ES Fondu ieviešanas departamenta dniegtie dati 30.09.2014

iespējas uzlabot normatīvos aktus dzīvojamo māju pārvaldīšanas jomā, lai nodrošinātu efektīvāku dzīvojamo māju pārvaldīšanu un operatīvāku lēmumu pieņemšanu²⁰.

Papildus iepriekšminētajam būtu jāveido nosacījumi, kas veicinātu aktīvāku ESKO līdzdalību un privātu finanšu līdzekļu piesaisti Latvijas energopakalpojumu tirgū. Jāveido nosacījumi alternatīvu energoefektivitātes pasākumu ieviešanas modeļu (piemēram, ESKO un PEKO²¹) izmantošanai un labākai funkcionēšanai, tādējādi paplašinot pieejamo risinājumu un finanšu avotu klāstu. **Energoservisa kompānija (ESKO) ir uzņēmējdarbības veids, kas, piesaistot privātā sektora (piemēram, komercbanku) līdzekļus, sniedz plašu ar enerģētikas nozari saistītu pakalpojumu klāstu, t.sk., īstenojot energotaupības projektus, enerģētikas infrastruktūras ārpakalpojumus, enerģijas ražošanu un piegādi, kā arī risku pārvaldību. Tādēļ ESKO darbība ļauj atjaunot nekustamos īpašumus, kuru renovācijai valstij vai pašvaldībai nepietiek līdzekļu. ESKO veiktās dzīvojamās mājas renovācijas rezultātā pilsēta iegūst sakoptu pilsētvidi ar atjaunotu dzīvojamo fondu, bet iedzīvotāji – renovētu nekustamo īpašumu, kuram ir palielinājusies tirgus vērtība. ES politika arī veicina plašāku ESKO iesaisti energoefektivitātes projektu īstenošanā, lai nodrošinātu papildu finanšu piesaisti un efektīvu investīciju atdevi.**

PEKO ir pašvaldībai piederošs uzņēmums, kurš darbojas pēc energoservisa kompānijas principiem, darbībai izmantojot pašvaldības finanšu līdzekļus un piesaistītu finansējumu. Parasti pašvaldības mērķis nav peļņas gūšana, bet gan savā īpašumā esošu sabiedrisko ēku un pilsētas vai reģiona dzīvojamā fonda sakārtošana, ja kādu iemeslu dēļ to nevar veikt iedzīvotāji vai ESKO. Pašvaldības energoservisa uzņēmumu shēma minēta arī „Ēku renovācijas ilgtermiņa stratēģijā” kā viens no iespējamiem finansējuma mehānismiem.

Latvijā līdz šim nav tradīciju valsts vai pašvaldību energoservisa uzņēmumu – kompāniju izveidē, faktiski nav izveidota neviena PEKO. Tomēr šāda modeļa izveidošanā varētu būt iespējama pašvaldību līmenī gadījumā, ja tiek piedāvāti finanšu resursi PEKO attīstībai.

Diemžēl Latvijā izpratne un informācija par ESKO pakalpojumiem ir vāja - un trūkumi normatīvajos aktos publisko iepirkumu jomā padara tos nepiemērotus šādu ilgtermiņa pakalpojumu līgumu slēgšanai. Arī iedzīvotāju neuzticēšanās sarežģītajai sistēmai un rūgtā pieredze ar agrāko laiku ēku apsaimniekotājiem neveicina ESKO darbību Latvijā.

Būtiskas izmaiņas turpmākajos energoefektivitātes atbalsta pasākumos

²⁰ EMZino_120813_Risinajumi; Informatīvais ziņojums par ES fondu finanšu resursu izmantošanu un standarta risinājumiem sērijveida daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitātes uzlabošanā

²¹ ESKO – energoservisa kompānija, PEKO – pašvaldības energoservisa uzņēmums

Milzīgs izaicinājums Latvijai ir ES Energoefektivitātes direktīvas 2012/27/ ES pārņemšana, kas uzliek dalībvalstīm par pienākumu samazināt enerģijas galapatēriņu. Direktīvas ietvaros jānodrošina divi saistoši mērķi: katru gadu jāsasniedz 1,5 % (8,9 PJ) valsts galalietotājiem piegādātās enerģijas ietaupījums un katru gadu jārenovē 3 % valstij piederošo ēku platības. Kā viena no aktivitātēm valstī tiek ieviesta valsts energoefektivitātes pienākuma shēma (EPS), lai nodrošinātu, ka enerģijas sadales vai enerģijas mazumtirdzniecības uzņēmumi, kuri ir izraudzīti kā atbildīgās institūcijas, sasniedz tiem noteikto kumulatīvo enerģijas galapatēriņa ietaupījumu 1,5% apmērā. Šī pienākumu shēma jāievieš, sākot no šī gada sākuma līdz 2020. gada 31. decembrim. Lai nodrošinātu 1,5 % mērķa sasniegšanu, atbildīgās puses ik gadu ievieš energoefektivitātes pasākumus jebkurā no galapatēriņa sektoriem un panāk jaunus ietaupījumus atbilstoši tām noteiktajiem mērķiem.

EM piedāvājums paredz, **ka EPS attieksies tikai uz centralizētās siltumapgādes, elektroapgādes un gāzes apgādes uzņēmumiem, kuriem par saviem līdzekļiem jāveic energoefektivitātes pasākumi. Pasākumi var būt visdažādākie – siltuma regulatoru un skaitītāju uzstādīšana dzīvokļos, saules kolektoru uzstādīšana apkurei un ūdens sildīšanai, siltumsūkņu uzstādīšana, energoefektīvāku apkures katlu uzstādīšana vai vienkārši elektroierīču un apgaismes ķermeņu nomaina dzīvokļos. Ja uzņēmumi šos pasākumus neveic, tad tā vietā tiem jāveic iemaksa valsts fondā. Šobrīd ir zināms, ka tiks veidots rotācijas fonds – Valsts Energoefektivitātes fonds (VEEF), kurā šie līdzekļi tiks apvienoti ar ES Fondu pieejamām investīcijām energoefektivitātes jomā, lai pēc tam spētu ieviest pēc iespējas vairāk pasākumu energoefektivitātes jomā.**

Energoapgādes uzņēmums ir ieinteresēts taupības pasākumu veikšanā un gatavs finansēt pasākumus pie patērētāja, lai sasniegtu ietaupījumu? Skan daudzsološi, taču septembrī publicētais „EY“ pētījums liecina par to, ka siltumenerģijas tarifi gala patērētājiem, īstenojot energoefektivitātes direktīvā paredzētās energoefektivitātes pienākuma shēmas, var palielināties robežās no 5% līdz 25%. Tādas pašas bažas pauž arī Latvijas Siltumuzņēmumu asociācija, jo tās aprēķini liecina, ka, siltumenerģijas ražotājiem īstenojot pienākuma shēmās paredzētos energoefektivitātes pasākumus, siltumenerģijas tarifs gala patērētājiem pieaugs par minētajiem 5% līdz 25%. Asociācija ierosina, ka ir nepieciešams arī veicināt iedzīvotāju iesaisti, piemēram, mājtsaimniecību gadījumā tiesību aktos jādefinē noteiktu minimālo enerģijas patēriņa sliekšni, kuru pārsniedzot, mājtsaimniecībām būtu pienākums īstenot energoefektivitāti veicinošus pasākumus.

Der atzīmēt, ka Latvija izvēlējusies ietaupījuma mērķi sasniegt ne tikai ar EPS ieviešanu, bet arī ar dažādu alternatīvo pasākumu realizēšanu, kuru pamatā ir ES fondu finansējums. **ES fondu 2014.–2020. gada plānošanas periodā daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitātes paaugstināšanai indikatīvi ir plānots ES fondu finansējums 150 milj. eiro apjomā. Šo atbalstu plānots sniegt caur jau**

minēto fondu, kur nākotnē papildus ES fondu finansējumam piesaistīs arī starptautiskos finanšu instrumentus. Svarīgi, ka šobrīd minētie energoefektivitātes plāni ir MK noteikumu projekta līmenī un pastāv iespēja, ka netiek apstiprināti šādā redakcijā, šobrīd norit diskusijas ar nozares ekspertiem, lai vienotos par izdevīgāko atbalsta mehānismu²².

Būtiskākā atšķirība finansējuma saņēmējiem, kuri pieraduši pie vismaz 50% granta, ir tā, ka turpmāk plānots izsniegt aizdevums 100% (kas atrisinātu problēmu ar komercbanku aizdevumiem) apmērā no summas, kas nepieciešama būvniecības un uzraudzības izmaksām. Šis aizdevums būs ar zemām procentu likmēm (2% +EURIBOR) - taču, ja projekts sasniegs augstus energoefektivitātes rādījumus, tam iespējams saņemt arī grantu līdz 35% apmērā no aizdevuma summas. Aizdevuma idejas mērķis ir veikt pēc iespējas efektīvākas investīcijas un pēc iespējas vairāk ēkas nosiltināt; šāda prakse darbojas vairākās ES valstīs, un EM pētījumi liecina, ka, piemēram, Igaunijā un Lietuvā pat ar mazāku atbalsta intensitāti var panākt labākus rezultātus.

Turpmāk svarīga būs energoefektivitātes projekta kvalitāte jeb sasniegtais siltumenerģijas patēriņš apkurei pēc renovācijas - tad grantu 25% apmērā varēs iegūt, ja siltumenerģijas patēriņš apkurei pēc renovācijas īstenošanas ir ne augstāks kā 90 kWh/m²; 30%, ja ne augstāks kā 80 kWh/m² gadā, un 35% apmērā, ja ne augstāks kā 70 kWh/m² gadā. Turklāt aizdevuma pamatsummas daļa tiek dzēsta tikai pēc vienas pilnas apkures sezonas pēc renovācijas rādītāju izvērtēšanas.

Šobrīd par šo finansēšanas modeli informācija ir diezgan vispārīga, un nav precīzi zināmi visi kritēriji, pēc kuriem VEEF noteiks, vai piešķirt aizdevumu projektam, taču ir zināms, ka šis VEEF varētu būt Latvijas Attīstības Finanšu Institūcija „Altum”. „Altum” projektu īstenošanai būs jānodrošina atbalsts projekta īstenošanas gaitā, kā arī jānodrošina konsultācijas projekta dokumentācijas sagatavošanā.

Par šo nākotnes modeli domas un viedokļi dalās. Par aizdevuma pieejamību projekta īstenošanai, kā arī par fokusēšanos uz kvalitāti vairākums dzīvokļu īpašnieku, enerģijas ekspertu un pašvaldību pārstāvju izsakās pozitīvi, jo tas varētu risināt iepriekšējā perioda kļūdas un nepilnības. Taču **sabiedrībā joprojām pastāv aizspriedumi pret kredītsaistībām, un rūgtās pieredzes dēļ iedzīvotāji vēlas izvairīties no jaunām kredītsaistībām.**

Būtisks ir - ja iepriekšējā periodā interese strauji palielinājās par siltināšanas pasākumiem ar atbalstu 50% apmērā, vai 35% ar īpaši augstiem kvalitātes nosacījumiem spēš veicināt tikpat lielu interesi. Bažas rada arī tas, ka EM izmantotā 20 gadu aizdevu atmaksas aprēķina metode var neatbilst

²² Versija aprakstīt balstoties uz MK noteikumu projektu (30.09.2014)

reālajai ieviešanas pieredzei, kā arī uzsveram, ka organizāciju aptaujātie energoefektivitātes pasākumu īstenotāji un šo ēku iedzīvotāji aizņēmusi ir slēguši uz vidēji 10-12 gadiem, nevis 20.

Ir ļoti svarīgi, lai tiktu ņemtas vērā daudzu mājsaimniecību ierobežotās iespējas uzņemties būtiskas finansiālas saistības (studenti, jaunās ģimenes, pensionāri, personas ar invaliditāti, mazturīgie); no sociālās vienlīdzības viedokļa valstij būtu jāparedz mehānisms, kā energoefektivitātes pasākumu apritē iesaistīt šīs iedzīvotāju un mājsaimniecību kategorijas. Šis ir īpaši svarīgs aspekts, lai izvairītos no situācijām, kad šādu iedzīvotāju un mājsaimniecību īpatsvars liedz iespēju par energoefektivitātes projekta īstenošanu vienoties pietiekamam skaitam ēkas iedzīvotāju.

Ieviešot jauno atbalsta politiku, būtu svarīgi veicināt pašvaldību iesaisti un to lomas nozīmīguma apzināšanos energoefektivitātes pasākumu īstenošanā. **Lai nodrošinātu veiksmīgu finansējumu piesaisti reģionos un pašvaldību līmenī, nepieciešama sistemātiska un koordinēta informatīvas kampaņas nodrošināšana, kas veicinātu iedzīvotāju izpratni un motivāciju iesaistīties ar energoefektivitāti saistītās aktivitātēs. Izmantojot tradicionālo sadarbības modeli, pašvaldībās būtu nepieciešams izveidot informatīvu atbalsta punktu, kas spētu nodrošināt aizdevuma saņēmējus ar nepieciešamo informāciju projekta tehniskās dokumentācijas sagatavošanai, piesaistītu pieredzējušus energoauditorus un sniegtu arī finansiālu atbalstu dokumentācijas izstrādei.**

Uzmanība jāpievērš arī tam, ka energoaudits ir obligāts nosacījums aizdevuma projekta sagatavošanai un tā izmaksu segšana pagaidām netiek plānota no projekta izmaksām, taču pašvaldības, šādi iesaistoties, varētu sekmēt energoefektivitātes pasākumu attīstību, tādejādi veicinot arī pašvaldības ilgtspējīgu attīstību. Iepriekšējā ES Fondu budžeta plānošanas periodā ieviestie pasākumu energoefektivitātes jomā ļauj izdarīt secinājumus, ka joprojām **netiek veltīts pietiekams laiks tehniskās dokumentācijas izstrādei, kas sekmē projekta ieviešanas kavēšanos un būtisku izmaksu pieaugumu. Lai novērstu šīs nepilnības, ir nepieciešams nodrošināt pieejamu informāciju par šīs dokumentācijas nozīmību, iespējami efektīvākajiem risinājumiem energoefektivitātes jomā, kā arī skaidrot šādu ilgtermiņa investīciju nozīmību gan sociālā, gan ekonomiskā kontekstā.** Šobrīd energoefektivitātes pasākumu īstenošanas tehniskās dokumentācijas izstrādei finansiālu atbalstu sniedz vien dažas pašvaldības: Carnikava, Ikšķile, Limbaži, Mārupe, Rīga un dažas citas. Rosinām valstiskā līmenī veicināt pašvaldību līdzdalību energoefektīvu pasākumu īstenošanas informatīvās kampaņas nodrošināšanā, kā arī tehniskā un finansiālā atbalsta pieejamību projektu sagatavošanā. Tas var tikt sekmēts, popularizējot labās prakses piemērus minētajās pašvaldībās vai izstrādājot vienotas vadlīnijas pašvaldībām, veicinot sabiedrības iesaisti energoefektivitātes pasākumu īstenošanā.

Lai modelis būtu veiksmīgs, arī nopietni jāplāno par papildus privātā un starptautiskā finansējuma piesaistīšanu projektu īstenošanai un jāveido finansējuma plūsma, lai varētu nodrošināt aizdevuma

izsniegšanas iespēju pēc iespējas vairākiem projektiem. **Jāmazina nekvalitatīvu projektu īstenošanas risku un jānodrošina augsta energoefektivitāte, lai sasniegtu projekta plānotos rezultātus. Pasākumiem būtu jāfokusējas uz konkrētu energotaupības rezultāta sasniegšanu, nevis procedūru ievērošanu, un būtu jāturpina iedzīvotāju izpratnes veicināšana par iespējām energoefektivitātes pasākumu īstenošanai.**

Var secināt, ka atbildīgajām institūcijām regulāri ir jāiegulda smags darbs, lai veiktu dažādus aprēķinus un pierādītu energoefektivitātes pasākumu ieguvumus un izdevīgumu, veicot nozares uzraudzību, kā arī jāturpina darbs pie iedzīvotāju informēšanas un izglītošanas šajā jomā. Kamēr iedzīvotājus nemotivē ne tas, ka enerģijas rēķins aug, ne tas, ka iespējams arī komforta līmeņa kritums, tie nav ieinteresēti ieguldīt īpašumā, kura vērtības pieaugums nespēj atsvērt ieguldījumu energoefektivitātē, un arī ESKO kompānijas nevieš uzticību. Iespējams, ka jaunais energoefektivitātes fonds ir vienīgā cerība, un, pieslīpējot atbalsta shēmu, valstij izdotos sasniegt izvirzītos mērķus. Energoefektivitātes pienākumu shēma varētu sniegt patiesi lielu ieguldījumu energoefektivitātes uzlabošanā, veicot ieguldījumu gan tieši galapatēriņa samazinājumā, gan iemaksu veidā EEF. Ņemot vērā to, ka valstī jau ir iestādes, kas nodarbojušās ar energoefektivitātes pasākumu ieviešanas uzraudzību, derētu izsvērt iespēju EEF veidot uz esošās kapacitātes, nevis veidot vēl vienu jaunu institūciju, kas rada papildu slogu. EEF varētu būt ļoti efektīvs, ja izdotos jau plānotajam ES fondu finansējumam un ieņēmumiem no EPS papildus piesaistīt vēl jaunus finanšu instrumentus.

Lielajām energokompānijām ir ievērojama peļņa, un tām arī ar šī pienākuma izpildi nebūtu problēmas; kas attiecas uz tarifu kāpumu, būtu nopietni jāizvērtē, vai panāktais enerģijas ietaupījums iedzīvotājiem spētu nosegt šo izmaksu starpību. Tāpat arī valstī būtu jānodrošina atbalsta shēma maznodrošinātajām ģimenēm, īpaši pievēršot uzmanību reģioniem, kuru attīstības indekss nav tik augsts un kur banku kredīti varētu nebūt pieejami.

Pozitīvi vērtējams, ka finansējums ēku energoefektivitātei būs pieejams pēc iespējas vairāk ēku īpašniekiem, taču grants būs atkarīgs no energoefektivitātes rādītājiem, kas varētu motivēt veikt kompleksus pasākumus. Ņemot vērā, ka nepieciešamās investīcijas šajā jomā ir krietni lielākas nekā pieejamie resursi, nopietni jādomā, kā piesaistīt privātās investīcijas un ieviest pasākumus, kas motivētu iedzīvotājus kļūt energoefektīvākiem, lai būtu ērti pieejama un saprotama informācija par iespējām un ieguvumiem.

Nav noslēpums, ka ēku energoefektivitātē arī kvalitātes ziņā esam pieļāvuši daudz kļūdu un atrodamies vēl mācību procesā. Kā norāda ēku energoefektivitātes eksperti – dažas ēkas, kas renovētas tagad, pēc pāris gadiem nāksies renovēt vēlreiz un tad jau ar krietni lielākām izmaksām nekā šobrīd, veicot kvalitatīvu ēku renovāciju ar pasīvās vai zema enerģijas patēriņa ēkas komponentiem. Līdz ar to nopietni

jāfokussējas uz darbu un materiālu kvalitāti un jāveicina profesionāla projektu vadība, tad ieguvēji būs ilgtermiņā.

Ziņojums tapis projekta „*Ēku energoefektivitāte – resursu ekonomija un vides saudzēšana*” ietvaros, ko ar Ziemeļu Ministru padomes finansējumu Latvijā ievieš Brīvības un Solidaritātes fonds.

Ziņojumu sagatavoja **Selīna Vancāne**, biedrības Latvijas Zaļā kustība valdes priekšsēdētāja/ CEE Bankwatch enerģētikas un klimata koordinatore.

